

חקר עקרונות הוראה • הגוה שיחה

המטרה של חקר עקרונות ההוראה היא להכיר, להבין ולבחון עקרונות פדגוגיים (למשל: "משוב מחולל למידה" או "תפקודי לומד") באמצעות התבוננות ביישומם של עקרונות אלה בפעילות ממשית בכיתות לימוד. זוהי בחינה כפולה: של העקרונות והתאמתם לצורכי המורות המשתתפות, ושל הפעילות בכיתה. תכלית נוספת של שיח מסוג זה היא פיתוח של שפה פדגוגית משותפת ומוסכמת בקרב צוות המורות.

1. הקדמה וניאום ציפיות (5 דקות)

המנחה מציגה את מטרת המפגש, מדוע נבחרו העקרונות וכיצד יתנהל המהלך.

2. הכרה ראשונית של העקרונות (10 דקות)

הקבוצה מעיינת בעיקרון או בעקרונות שנבחרו. המטרה היא להכיר את העקרונות, לבחון אותם בצורה ביקורתית ולהעלות שאלות להמשך. בין היתר בוחנת הקבוצה את ההנחות שעליהן מבוססים העקרונות ואת יתרונותיהם של העקרונות, ודנה בקשיים הצפויים ביישומם בכיתות.

3. צפייה באירוע הוראה מצלום (10 דקות)

המנחה מזכירה את הקוד האתי והקבוצה צופה בקטע מתוך שיעור מצולם במטרה לבחון את התאמתם ויישומם של עקרונות ההוראה.

כללי אתיקה לצפייה בשיעורים מצולמים

- אנו צופות בשיעור המצולם על מנת ללמוד על ההוראה של עצמנו ולא כדי לבקר הוראה של אחרות.
- אנו עוסקות בהוראה ובלמידה ולא באנשים הספציפיים שבסרט.
- אנו מבינות שהקטע הנצפה הוא חלק מהקשר רחב יותר.
- אנו מניחות כי המורה והתלמידים פועלים בהיגיון, ואם לא ירדנו לסוף דעתם נעשה מאמץ נוסף להבינם.
- אם המורה המצולמת נוכחת, איננו אומרות דבר שעשוי לפגוע בה; אם היא אינה נוכחת - איננו אומרות דבר שלא היינו אומרות אילו הייתה נוכחת עמנו.
- כל הנאמר בינינו ביחס לשיעור נשאר במפגש הלמידה.

4. גיאור (10 דקות)

המשתתפות מתארות את האופנים שבהם באו לידי ביטוי העיקרון או העקרונות שנבחנו.

5. ניגוח ודיון ביקורתי בעקרונות (20 דקות)

הקבוצה דנה ביתרונות ובחסרונות של העקרונות לאור מה שנצפה. על סמך האירועים שזוהו בשלב התיאור ניתן לשאול:

- איך קידמו את השיעור הביטויים המעשיים של העיקרון שנראים בקטע המצולם?
- אילו קשיים, בעיות ואתגרים נוצרו על ידי האופן שבו מומשו העקרונות?
- מה הייתן מציעות כדי לשפר את העיקרון ולהתאימו לצורכיכן?

6. רפלקציה וסיכום (5 דקות)

- המשתתפות מתבוננות בתהליך שעברו: איך היה? מה למדנו? כיצד נשפר את התהליך לפעם הבאה?
- אילו שאלות יש לנו להמשך חקר עקרונות ההוראה? כיצד נרצה להמשיך לדון בהן?

חקר עקרונות הוראה - מגוון שיגה • הנאיות/אנחה

הקדמה: 5 דקות
הכרת העקרונות: 10 דקות
צפייה בסרט: 10 דקות
תיאור: 20 דקות
ניתוח ודיון בעקרונות: 15 דקות
רפלקציה: 10 דקות
סה"כ: כשעה

המטרה של חקר עקרונות ההוראה היא להכיר, להבין ולבחון עקרונות פדגוגיים באמצעות התבוננות ביישומם של עקרונות אלו בפעילות ממשית בכיתות לימוד. זוהי בחינה כפולה: של העקרונות והתאמתם לצורכי המורות המשתתפות, ושל הפעילות בכיתה. תכלית נוספת של שיח מסוג זה היא פיתוח של שפה פדגוגית משותפת ומוסכמת בקרב צוות המורות.

הכנות מוקדמות (לפני הדיון בצוות)

- בחירה מושכלת של עיקרון או של עקרונות שישמשו בסיס לדיון. ממקורות רבים ניתן לשאוב השראה ורעיונות לעקרונות שראויים לבחינה על ידי הצוות: כתבות על עקרונות, גישות ואסטרטגיות הוראה בכתבי עת כמו "הד החינוך", הנחיות והצעות לפעילות¹ ומאמרים אקדמיים. בחירת העיקרון או העקרונות תתבסס על מה שמעניין או מטריד את הצוות, ועל הערכת המנחה בדבר עקרונות העשויים לקדם את ההוראה של החברות בצוות זה. עם בחירת העקרונות חשוב לעבד את הטקסט שמציג אותם כדי שיתאים לחלוקה לחברות הצוות ולדיון במפגש (מבחינת אורך, פירוט, שפה, רלוונטיות וכדומה).
- בחירה של אירוע פדגוגי מתאים לחקר העיקרון או העקרונות שנבחרו והכנתו לדיון (פרטי הרקע, עריכת סרט או תיאור מקרה, תמליל, וכדומה).
- אם המורה המצולמת היא חברת צוות, חובה להכין אותה למפגש, הכנה הכוללת תיאום ציפיות לגבי מטרת המפגש ומהלכו, הסבר מה מצופה ממנה (למשל, הצגת הרקע לאירוע המצולם, מענה על שאלות הבהרה), וקבלת הסכמתה לשימוש בסרט לצורך הפעילות הזאת.

1. הקדמה ותיאום ציפיות (5 דקות)

המנחה מציגה את מטרת המפגש ומסבירה מדוע וכיצד נבחרו העיקרון או העקרונות וכיצד יתנהל המהלך.

דגשים למנחה

- חשוב בפתיחת המפגש לסקור את המהלך כולו, בייחוד בפעם הראשונה שמקיימים פעילות של חקר עקרונות ההוראה, כדי שהמשתתפות ידעו למה לצפות. לשם כך מומלץ לחלק למשתתפות את דף המתווה.
- רצוי לחבר את המפגש ואת העיקרון או העקרונות הנחקרים לדיונים קודמים שהיו בצוות או לנושאים שמטרידים את המורות החברות בו.
- בפעילויות פיתוח מקצועי רבות נהוג להציג עקרונות הוראה בצורה סמכותית, ברוח של "כזה ראה וקדש". אם שוררת אווירה כזאת בצוות, אפשר להדגיש את העמדה הביקורתית של המתווה: אנחנו בוחנים את העקרונות ואת מידת ההתאמה והרלוונטיות שלהם למצבנו, לאור השיעור המצולם (ולא בוחנים את השיעור המצולם לאור העקרונות)
- בשלב זה גם אפשר לעשות תיאום ציפיות קצר בין המשתתפות: מה הן רוצות להשיג במפגש? כיצד הן מציעות להתאים את המפגש (והמתווה) לצורכיהן?

1 למשל, "נתיבים להוראה משמעותית" בהוצאת המינהל הפדגוגי של משרד החינוך; "תשעה עקרונות פדגוגיים להוראה משמעותית" מאת שמעון אזולאי בהוצאת מכון ברנקו וייס.

2. הכרה ראשונית של העקרונות (10 דקות)

הקבוצה מעיינת בעיקרון או העקרונות שנבחרו. המטרה היא להכיר את העקרונות ולבחון אותם בצורה ביקורתית, ולהעלות שאלות להמשך. בין היתר בוחנת הקבוצה את ההנחות שעומדות בבסיס העקרונות ואת יתרונותיהם של עקרונות אלה, ודנות בקשיים הצפויים במימושם בכיתותיהן.

דגשים למנחה

- המטרה בשלב זה היא להכיר את העקרונות היכרות ראשונית, לעורר סקרנות ולהציב שאלות להמשך. אין ציפייה להבין את העקרונות לעומק בעשר דקות. הדיון בעקרונות אינו מסתיים בשלב זה אלא נמשך לאחר הצפייה באירוע המצולם.
- העיון בעקרונות יכול להיעשות בזוגות, ולאחר מכן יתבקש כל זוג לשתף בתובנה או בשאלה.
- רצוי לסיים את השלב הזה בסיכום ביניים שסוקר כמה שאלות, תהיות או השערות שייבדקו בהמשך, על בסיס הדיון בסרט. למשל, אם המורות המשתתפות העלו השערה שהתלמידים יגיבו לעיקרון מסוים בצורה חיובית, הסיכום יהיה: "מעניין לראות אם אתן צודקות שהעיקרון הזה יתקבל בברכה על ידי התלמידים. בואו נראה אם אלה הם פני הדברים בסרט".

שאלות מכוונות לשלב זה

- מה מניחים מחברי העיקרון או העקרונות לגבי למידה, הוראה, תלמידים ומטרות החינוך?
- כיצד אמורים להיראות בכיתה העיקרון או העקרונות – הלכה למעשה?
- מה מוצא חן בעיניכן בעקרונות? אילו קשיים או אתגרים הם מציבים?
- אילו שאלות יש לכן ביחס לעקרונות והתאמתם לצורכיכן? האם חסר משהו בעקרונות?

3. צפייה באירוע הוראה מצולם (10 דקות)

הקבוצה צופה בקטע מתוך שיעור מצולם במטרה לבחון את התאמתם ויישומם של עקרונות ההוראה.

כללי אתיקה לצפייה בשיעורים מצולמים

- אנו צופות בשיעור המצולם על מנת ללמוד על ההוראה של עצמנו ולא כדי לבקר הוראה של אחרות.
- אנו עוסקות בהוראה ובלמידה ולא באנשים הספציפיים שבסרט.
- אנו מבינות שהקטע הנצפה הוא חלק מהקשר רחב יותר.
- אנו מניחות שהמורה והתלמידים פועלים בהיגיון, ואם לא ירדנו לסוף דעתם נעשה מאמץ נוסף להבינם.
- אם המורה הנדונה נוכחת, איננו אומרות דבר שעשוי לפגוע בה; אם היא אינה נוכחת - איננו אומרות דבר שלא היינו אומרות אילו הייתה נוכחת עמנו.
- כל הנאמר בינינו ביחס לשיעור נשאר במפגש הלמידה.

דגשים למנחה

- חשוב להזכיר למשתתפות את הקוד האתי לצפייה בשיעורים מצולמים לפני הקרנת הסרט. אפשר גם לחלק אותו למשתתפות (למשל, בצדו השני של דף המתווה).
- חשוב להציג רקע קצר לפני ההקרנה כדי לסייע למשתתפות להבין את המתרחש (למשל, באיזו כיתה ובאיזה מקצוע צולם השיעור, מה קרה לפני האירוע המצולם וכיצד משתלב האירוע במהלך השיעור השלם, מה "בגדול" הולך לקרות בסרט). רצוי לחלק תמליל של הסרט.
- לאחר הצפייה יוכלו המשתתפות לשאול שאלות הבהרה קצרות.
- אחר שאלות ההבהרה, ואם יש די זמן, רצוי להקרין את הסרט שוב.

4. גיאור (10 דקות)

המשתתפות מתארות את האופנים שבהם באו לידי ביטוי העיקרון או העקרונות שנבחנו.

דגשים למנחה

- התיאור קודם לניתוח, שקודם להערכה. חשוב להנחות את המשתתפות להשהות לשלב הבא ניתוח והערכה של מה שקורה.
- על מנת לחסוך זמן אפשר בשלב זה לקיים סבב שכל אחת אומרת בו משפט מתאר אחד ("אני ראיתי ש...").

5. ניגוח ודיון ביקורתי בעקרונות (20 דקות)

הקבוצה דנה ביתרונות ובחסרונות של העקרונות לאור מה שנצפה. על סמך האירועים שזוהו בשלב התיאור ניתן לשאול:

- באיזה אופן הביטויים המעשיים של העיקרון שנכחו בקטע המצולם קידמו לדעתכם את השיעור?
- אילו קשיים, בעיות ואתגרים חולל האופן שבו מומשו העקרונות?
- מהן הצעותיך לשיפור העיקרון ולהתאמתו לצורכיך?

דגשים למנחה

- שלב זה, שהוא למעשה ליבת המהלך, נועד לסייע למשתתפות להתחיל לגבש את עמדותיהן כלפי עקרון ההוראה, מתוך התבססות על יישומו בשיעור. המטרה היא להעלות ביקורת בונה: על ידי התמקדות בבעיות או בקשיים ניתן לשפר את העיקרון ולהתאימו לצורכי הקבוצה.
- רצוי להסתמך על נושאים או על אירועים שזוהו בשלב התיאור. מומלץ להתמקד בנושא אחד או בשני נושאים שהעסיקו את המשתתפות. המנחה יכולה להזכיר למשתתפות את הנושאים ולהציב שאלות שבוחנות אותם לעומק. למשל: מדוע זה קרה, להערכתך? כיצד מנסחי העיקרון היו ממליצים להתמודד עם האירוע? האם הייתה דרך אחרת להתמודד עם זה?
- אפשר להעלות כמה נושאים ולתת למשתתפות לדון בהם בזוגות או בשלשות.

6. רפלקציה וסיכום (5 דקות)

- המשתתפות מתבוננות בתהליך שעברו: איך היה? מה למדנו? כיצד נשפר את התהליך לפעם הבאה?
- אילו שאלות יש לנו להמשך החקר של עקרונות ההוראה? כיצד נרצה להמשיך לעסוק בהן?

דגשים למנחה

- על פי רוב, חקר קבוצתי של עיקרון או של עקרונות של הוראה אינו מסתיים במפגש אחד. מומלץ לחזור לאותם עקרונות, על ידי שימוש באירועים מצולמים אחרים, במטרה להעמיק את הדיון ולבחון את העקרונות מזוויות ראייה נוספות. לשם כך, כדאי לסכם עם המשתתפות אילו שאלות, נושאים או אירועים הן רוצות לבחון במפגשי ההמשך.
- אם המורה המצולמת נמצאת בחדר, חשוב לתת לה הזדמנות לשתף בתחושותיה ולאפשר לה לתת לקבוצה משוב על האופן שבו דנו בשיעור שלה (אם היא רוצה בכך).